INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI

Sabirova D.
O'zbekiston Davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: frazeologik birliklar, ingliz tili, o'zbek tili, lingvomadaniy xususiyatlar, madaniyatlararo muloqot.
Ключевые слова: фразеологизмы, английский язык, узбекский язык, лингвокультурные особенности, межкультурная коммуникация.
Key words: phraseological units, English language, Uzbek language, linguocultural features, intercultural communication.

РЕЗЮМЕ:
Mazkur maqola ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning lingvomadaniy xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Frazeologik birliklar xalqning madaniyati, tarixi, urf-odatlari va dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim lingvistik vositalar hisoblanadi. Tadqiqot davomida har ikki tildagi frazeologizmlar taqqoslandi, ularning shakllanishi va semantik mazmunida aks etgan milliy xususiyatlar tahlil qilindi. Shuningdek, diniy, mifologik, tarixiy, va turmush tarzi bilan bog'liq bo'lgan frazeologizmlar o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklar o'xshashliklarga ega bo'lsa-da, har bir tilda xalqning madaniyati va mentalitetiga xos bo'lgan o'ziga xos jihatlar mavjud. Ushbu tadqiqot lingvomadaniyatshunoslik, tarjima nazariyasi va madaniyatlararo muloqot sohalarida amaliy ahamiyatga ega.
РЕЗЮМЕ:
Данная статья посвящена изучению лингвокультурных особенностей фразеологизмов английского и узбекского языков. Фразеологические единицы являются важными языковыми средствами, отражающими культуру, историю, традиции и мировоззрение народа. В ходе исследования сравнивались фразеологизмы обоих языков, анализировались национальные особенности, отразившиеся в их формировании и смысловом наполнении. Также изучались фразеологизмы, связанные с религиозным, мифологическим, историческим и бытом. Результаты показывают, что хотя фразеологизмы английского и узбекского языков имеют сходство, каждый язык имеет свои особенности, характерные для культуры и менталитета народа. Данное исследование имеет практическое значение в области лингвистики, теории перевода и межкультурной коммуникации.
SUMMARY:
This article is dedicated to the study of the linguocultural features of phraseological units in English and Uzbek. Phraseological units are essential linguistic tools that reflect the culture, history, traditions, and worldview of a nation. In this study, phraseological units from both languages were compared, and their formation and semantic content, which express national characteristics, were analyzed. Additionally, phraseological units related to religion, mythology, history, and lifestyle

were examined. The results indicate that while English and Uzbek phraseological units share similarities, each language exhibits unique features shaped by the culture and mentality of its people. This research is of practical significance for linguocultural studies, translation theory, and intercultural communication.

Kirish. Frazeologik birliklar har qanday tilda xalqning tarixiy, madaniy va milliy o‘ziga xosligini aks ettiruvchi muhim til birliklaridan biri hisoblanadi. Ular ko‘p hollarda xalqning ma’naviy boyligi, dunyoqarashi va turmush tarzini ifodalaydi [4]. Ingliz va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklarni lingvomadaniy jihatdan o‘rganish, bu birliklarda aks etgan madaniy qadriyatlarni taqqoslash va o‘xshashlik hamda farqlarni aniqlash bugungi kunda lingvistikaning dolzarb masalalaridan biridir.

Ingliz va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklarni lingvomadaniy nuqtai nazardan taqqoslash, ularning shakllanish omillari va madaniy mazmunlarini o‘rganish. Ushbu tadqiqot natijalari ikki til va madaniyat o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlarni aniqlashga, shuningdek, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga yordam beradi.

Metodologiya. Tadqiqot davomida quyidagi usullar qo‘llanildi:

1. *Taqqoslash usuli:* Ingliz va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklar lingvomadaniy jihatdan taqqoslandi. Ularning shakllanish manbalari, semantikasi va qo‘llanilish konteksti o‘rganildi.

2. *Kontekstual tahlil:* Frazeologik birliklarning kontekstdagi ma’nosi va madaniy mazmuni tahlil qilindi.

3. *Tarixiy-etimologik tahlil:* Frazeologik birliklarning kelib chiqish tarixi va shakllanish omillari o‘rganildi.

4. *Statistik tahlil:* Ingliz va o‘zbek tillaridagi eng ko‘p uchraydigan frazeologik birliklar soni va ularning turlariga oid statistik ma’lumotlar to‘plandi.

Tadqiqotda quyidagi asosiy manbalar va materiallardan foydalanildi:

- Ingliz va o‘zbek tillaridagi frazeologik lug‘atlar.

- Frazeologik birliklarning qo‘llanilishiga oid adabiyotlar (badiiy asarlar, maqolalar va internet resurslari).

-Lingvomadaniyatshunoslik bo‘yicha ilmiy maqolalar va tadqiqotlar.

Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi:

1. *Frazeologik birliklar to‘plami:* Ingliz va o‘zbek tillaridan 500 ta frazeologik birlik tanlab olindi.

2. *Analiz:* Ushbu birliklar lingvomadaniy nuqtai nazardan tahlil qilindi. Ularning madaniy mazmuni va milliy o‘ziga xosligi o‘rganildi.

3. *Natijalar taqqoslanishi:* Olingan natijalar asosida o‘xshashlik va farqlar aniqlanib, xulosalar chiqarildi.

Natijalar. Tadqiqot natijasida ingliz va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklarning lingvomadaniy xususiyatlariga oid quyidagi asosiy jihatlar aniqlandi:

1. Madaniy qadriyatlar aks etishi

Frazeologik birliklarda xalqning madaniyati, tarixi va urf-odatlari yaqqol namoyon bo‘ladi. Masalan:

- Ingliz tili: “Break the ice” frazeologizmi ijtimoiy munosabatlarni yaxshilash ma’nosini bildiradi. Bu ibora qadimda muzli daryolarni ochish uchun qilinadigan ishlar bilan bog‘liq [3].

- O‘zbek tili: “Muz eridi” [1] iborasi ham ijtimoiy munosabatlarning iliqlashishini anglatadi, biroq u bevosita xalqning ijtimoiy psixologiyasini aks ettiradi.

2. Diniy va mifologik omillar

Frazeologik birliklarning shakllanishida diniy va mifologik omillar katta rol o‘ynaydi:

- Ingliz tili: “Forbidden fruit” iborasi Injildagi Adan bog‘i voqeasiga ishora qiladi.

- O‘zbek tili: “Oshig‘i olchi bo‘ldi” [6] iborasi qadimgi turkiy xalqlar orasida o‘yin va omad bilan bog‘liq mifologik tushunchalardan kelib chiqqan.

3. Hayvonlar bilan bog‘liq frazeologizmlar

Har ikki tilda hayvonlar bilan bog‘liq frazeologik birliklar mavjud [5]. Biroq ular o‘ziga xos milliy xususiyatlarga ega:

- Ingliz tili: “As sly as a fox” – tulkiga o‘xshab ayyor.

- O‘zbek tili: “Tulki kabi ayyor” [6] – o‘xshash ma’no hamda hayvon timsolida ifodalanadi.

4. Milliy urf-odatlar va turmush tarzi

Frazeologizmlarda xalqning turmush tarzi va urf-odatlari ham aks etadi:

- Ingliz tili: “Hit the nail on the head” – to‘g‘ri aytish. Bu ibora inglizlarning amaliy hayotidan olingan [2].

- O‘zbek tili: “Qo‘lni ishga urmoq” – aniq va samarali ish boshlashni anglatadi.

5. Qo‘llanilishdagi o‘xshashlik va farqlar

Ba’zi frazeologik birliklar ikki tilda ham o‘xshash ma’noni bildiradi, biroq ularning ifodasi turlicha bo‘lishi mumkin:

- Ingliz tili: “To spill the beans” – sirni oshkor qilish.

- O‘zbek tili: “Og‘zidan chiqib ketdi” [1] – sirni aytib qo‘yish.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ingliz va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklar lingvomadaniy jihatdan bir qator o‘xshashlik va

farqlarga ega. Ularning shakllanishiga xalqning turmush tarzi, diniy e'tiqodlari, tarixiy voqealari va madaniy qadriyatlari ta'sir qiladi.

O'xshashliklar

- Har ikki tilda frazeologik birliklar metaforik xarakterga ega.

- Diniy va mifologik manbalar frazeologizmlarning shakllanishida asosiy rol o'ynaydi.

Farqlar

- Ingliz tilida individualizm va shaxsiy erkinlikni aks ettiruvchi frazeologizmlar ko'p uchraydi, masalan: "Every man for himself".

- O'zbek tilida esa jamoaviylik va milliy birlikni aks ettiruvchi frazeologizmlar ustunlik qiladi, masalan: "Bir tanu bir jon".

Ushbu tadqiqot natijalari tarjima nazariyasi, lingvomadaniyatshunoslik va madaniyatlararo muloqotda qo'llanilishi mumkin.

Xulosa. Ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklar xalqning madaniyati, tarixi va turmush tarzini aks ettiruvchi lingvistik vositalar bo'lib, ularning o'rganilishi ikki til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunishga yordam beradi. Ushbu tadqiqot natijalari lingvomadaniyatshunoslik sohasida yangi ilmiy yondashuvlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. Kharatova, S. K., & Ismailov, T. X. O. G. L. (2022). Use of innovative technologies in the educational process. Science and Education, 3(3), 713-718.

2. Maslova V. A. Linguoculturology: Studies. Manual for students. higher. Studies. Institutions. - M.: Publishing center "Academy" 2001. - 86-90 p.

3. Telia V. N. Cultural and national connotations of phraseology / V. N. Telia // Slavic linguistics. - M., 1993. - pp. 45-54.

4. Usmonov, F. (2019). Linguocultural competence as the means of identifying images in fixed similies. Theoretical & Applied Science, (5), 17-20.

5. Butaev Sh. English-Uzbek, Uzbek-English Dictionary. Tashkent. "O'qituvchi". 2013.

6. Tuxtaxodjayeva N.A. "Badiiy tarjimada lingvokulturalarning ifodalanishi" (ingliz va o'zbek tillari misolida). Fan dok. diss. avtoref. –T., 2017.